

YAŞLI BİREYLERDE UMUT DÜZEYİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Muhammed AKBAŞ¹

Hatice KUMCAĞIZ²

Öz

Bu araştırmanın amacı yaşlı bireylerde umut düzeyinin bazı demografik özelliklere göre (cinsiyet, aylık gelir toplamı, eğitim düzeyi ve algılanan dindarlık düzeyi) farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu Samsun ilinin Bafra ilçesinde yaşayan 60 yaş ve üstündeki 72'si kadın (%54.5), 60'ı erkek (%45.5) olmak üzere toplam 132 yaşlı birey oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri Sürekli Umut Ölçeği ve yaşlı bireylerin sosyo-demografik özelliklerini içeren sosyo-demografik bilgi formu ile toplanmıştır. Verilerin analizinde Bağımsız örneklem t-testi, Tek Yönlü ANOVA ve Basit Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır. Yaşlı bireylerin umut düzeylerinin cinsiyete ve aylık gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği Bağımsız Örneklem t-testi ile incelenmiş ve farklılık görülmemiştir. Bunun yanı sıra yaşlı bireylerin umut düzeylerinin eğitim düzeyine ve algılanan dindarlık düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği Tek Tönlü ANOVA Testi ile incelenmiştir. Eğitim düzeyine göre farklılık görülmemiş, tek farklılık algılanan dindarlık düzeyinde görülmüştür. Yaşlı bireylerin dindarlık düzeyinin umut düzeyini açıklama oranı ve umut ile ilişkisini belirlemek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucuna göre dindarlık düzeyi ile umut düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı bireyler, umut, dindarlık düzeyi

¹ Öğretim Görevlisi., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Gerontoloji Bölümü, E-posta: muhammed.akbas@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1088-4618

² Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, E-posta: haticek@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0165-3535

AKBAŞ, M., KUMCAĞIZ, H. (2024). Yaşlı Bireylerde Umut Düzeyinin Çeşitli Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 24(64), 447-464. DOI:10.21560/spcd.vi.1285694

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN HOPE LEVEL AND VARIOUS VARIABLES IN ELDERLY INDIVIDUALS

Abstract

The aim of this study is to examine whether the level of hope in elderly individuals differs according to some demographic characteristics (gender, monthly income, education level and perceived religiosity). The study group of the research consists of a total of 132 elderly individuals, aged 60 and over, 72 women (54.5%) and 60 men (45.5%), living in Bafra district of Samsun province. The data of the study were collected with the Continuous Hope Scale and a personal information form containing the socio-demographic characteristics of the elderly individuals. Independent sample t-test, One Way ANOVA and Simple Linear Regression Analysis were used in the analysis of the data. Whether the hope levels of elderly individuals differed according to gender and monthly income level was analyzed by Independent Sample t-test and no difference was found. In addition, whether the hope levels of the elderly individuals differ according to the level of education and perceived religiosity was examined with the One-Way ANOVA Test. There was no difference according to the level of education, the only difference was seen in the level of perceived religiosity. Simple linear regression analysis was conducted to determine the rate of explanation of the level of religiosity of elderly individuals on the level of hope and its relationship with hope. According to the results of the analysis, a statistically significant and positive moderate correlation was found between the level of religiosity and the level of hope.

Keywords: *Elderly individuals, hope, level of religiosity*

GİRİŞ

Yirmi birinci yüzyıl ile birlikte teknolojik gelişmelerin artmasıyla özellikle tıp ve sağlık alanında gelişmeler kaydedilmesiyle bebek ölümleri azalmakta, hastalıklara çareler bulunmakta ve dünya genelinde insan ömrü uzamaktadır. İnsan ömrünün uzamasının doğal bir sonucu olarak hem gelişmiş ülkelerde hem gelişmekte olan ülkelerde yaşlı nüfus sayısı artmaktadır. Bu durum ülkemizde de benzer seyretmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, 65 ve üzeri yaş grubundaki nüfus 2017’de 6 milyon 895 bin 385 kişi iken, son beş yılda %22,6 artarak 2022’de 8 milyon 451 bin 669 kişiye ulaşmıştır. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2017’de %8,5 iken, 2022’de %9,9’a yükselmiştir. Nüfus projeksiyonlarına göre, yaşlı nüfus oranının 2030’da %12,9, 2040’da %16,3, 2060’da %22,6 ve 2080’de %25,6 olması öngörülmektedir (TÜİK, 2023).

Nüfus yapısının değişimiyle birlikte yaşlı nüfus ve yaşlı bakımı önem kazanmıştır (Akbaşrak ve Aysan, 2022, s.401). Yaşlı nüfusun zaman geçtikçe artması, tüm dünya için önem arz etmektedir. Bu demografik değişimin devletler için çeşitli sonuçları vardır. Gelişmekte olan devletler, nüfus yaşlanması ve ekonomik gelişme olgusuyla yüzleşmek zorunda kalırken gelişmiş devletler, mevcut yaşlı bireylerin gereksinimlerini gidermek için daha fazla kaynak ayırmak zorundadır (Kavurmacı ve Gündüz, 2023, s.16). Aksi takdirde yaşlı nüfusun artması toplum ve devlet üzerinde ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz sonuçların meydana gelmesine sebep olabilir (Akdoğan, 2021, s.339).

Bunların yanında yaşlı bireyler hem İslam dininde hem Türk toplumunda manevi bir değere sahiptir. Yaşlı bireylere geçmişin geleceğe emaneti gözüyle bakılır (Sakar, 2023, s.184). Türk kültüründe yaşlılar bilgeliğin, deneyimin ve hayat tecrübelerinin simgesi olarak kabul edilir. Geleneksel olarak, aile yapısında önemli bir rol oynayan yaşlılar, ailenin ve toplumun birleştirici unsurları olarak görülür. İslam dini de yaşlılara saygıyı ve onlara hürmeti teşvik eder. Kur’an-ı Kerim ve hadislerde, yaşlılara iyi davranmanın, onlara yardım etmenin ve ihtiyaçlarını karşılamanın önemli bir dini sorumluluk olduğu vurgulanır. Kur’an-ı Kerim’de, “Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında

yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle.” buyrulmaktadır (Kur’an-ı Kerim, 17:23). İslam inancına göre, yaşlılara yapılan iyilikler, Allah katında sevap kazandıran eylemler arasındadır ve toplumun temel değerlerinden biridir.

Özetle, şehirlerin büyümesi, nüfusun artması ve yaşlanması, sağlık ve teknolojik gelişmelerle birlikte meydana gelen yaşlı nüfus artışı, yaşlı nüfusun önemini artırmakta ve sağlık, çalışma hayatı, sosyal güvence, eğitim ve sosyal yaşam alanlarında yaşlı nüfusa yönelik politikalara daha da önem verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özer Baş’a (2020, s.152) göre tıpkı gençlik zamanlarında olduğu gibi bireylerin yaşlılıkta da sosyal yaşama dahil olmaları önem arz etmektedir.

Yaşlılık ve Yaşlanma

Yaşlı nüfustaki bu sürekli değişim ve gelişmeler yaşlılık ve yaşlanma terimlerini yeniden gündeme getirmiştir. Aynı anlama geldiği varsayılan bu terimler aslında farklı anlamlara sahiptirler. Bireyin hayatı boyunca büyümesini, gelişmesini ve olgunlaşmasını içeren ve çeşitli psikolojik ve fiziksel değişimleri yoğun biçimde yaşadığı döneme yaşlılık denir (Şentürk, 2020). Dünya Sağlık Örgütü ise yaşlılığı, belirli bir zaman içinde, birikimli bir şekilde insanların hücrelerinde ortaya çıkan bozulma ve bu bozulmanın giderek insanların hareketlerinde sınırlılığa sebep olması olarak tanımlamaktadır (WHO, 2015, s.25). Yaşlılık, zihinsel ve fiziksel etkinlikte azalmanın olduğu, verimlilikte ve işlevsellikte düşüşün yaşandığı, sosyal statüde değişikliğin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde kişiler arası ilişkiler azalabilir, sağlık günden güne kötüye gidebilir (Freitas, Queiroz ve Vieira de Sousa 2010, s.405.). Yaşlı bireyler zamanla bu değişikliklere uyum sağlama becerilerini kaybedebilirler. Bu durum da yaşlı bireylerin ruh ve beden sağlığını kötü etkileyebilir (Özmete ve Dinç, 2020, s.203).

Yaşlanma ise Şentürk’e (2020) göre, insanların hayatları süresince kat ettiği mesafedir. Vücudun yapı ve fonksiyonlarının sürekli olarak azalması veya bozulmasının neticesi yaşlanma olarak tanımlanmaktadır. Yaşlanma, tüm insanlarda görülebilen evrensel bir süreçtir. Yani yaşlanma fizyolojik bir süreçken, yaşlılık zamana ve topluma göre farklılık gösterebilen bir evredir. Buradan hareketle yaşlanmanın devam eden bir süreç olduğu, yaşlılığın ise

göreceli bir terim olduğu ifade edilebilir (Çuhadar, 2019, s.85). Günümüzde aktif yaşlanma kavramı önem kazanmaktadır. Aktif yaşlanma, bireylerin yaşlandıkça fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan sağlıklı, üretken ve bağımsız kalmalarını destekleyen bir süreçtir. Aktif yaşlanma bireyin yaşadığı toplumun bir parçası olduğu sağlıklı yaşlanmadır. Yaşlı birey aktif yaşlanma ile daha yüksek öz düzenleme becerisine ve daha doyurucu kişiler arası ilişkilere sahip olur ve kendi yaşamını bağımsız bir şekilde özgürce yönetir. Aktif yaşlanma sayesinde yaşlı birey karşılaştığı güçlüklerle daha sağlıklı biçimde başa çıkar, hayata olumlu bir yönden bakabilir (Beşe Canpolat ve Taştı, 2022, s.451).

Emeklilikle birlikte işten ayrılma, eşin kaybedilmesi, arkadaşların kaybedilmesi yaşlı bireyin sosyal yaşamdan uzaklaşmasına neden olan belli başlı durumlardır. Bunlar bireylerin aktif yaşlanma fırsatlarını etkilemektedir. Bunların yanında yaşlanma sonucunda meydana gelen zihinsel ve fiziksel etkinlikteki azalma da yaşlı bireylerin sosyal yaşamlarını ve kişiler arası ilişkilerini etkilemektedir. Günden güne yaşlı bireyin arkadaş sayısı ve katıldığı etkinlikler azalmaktadır (İmamoğlu, 2015, s.112). Bu yüzden yaşlı bireylerin sosyal yaşama katılmaları (Pak, 2020, s.370) ve önceden gerçekleştirdikleri etkinliklere devam etmeleri yaşlılık dönemine ayak uydurabilmeleri için önem arz etmektedir (Özmete ve Dinç, 2020, s.202).

Yaşlı Bireylerde Umut

Umudun yaşlanmayı etkileyeceği göz önüne alınarak bu çalışmada yaşlı bireylerde umudun çeşitli demografik değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Umut, gelecekte bir olayın beklenen şekilde gerçekleşeceğine dair beslenen inanç ve güven duygusudur. Umut, insanın ulaşabileceği amaçlara sahip olması, amaçları için farklı seçenekler oluşturabilmesi ve amacı doğrultusunda hareket etme duygusudur (Tarhan, 2012, s.179). Umut, kişiyi bir hedef sahibi yapan ve bu hedefe erişmesi için onu harekete geçiren güçtür (Atik ve Kemer, 2009, s.379-390).

Snyder kendisinden önce umudu yalnızca duygu ya da yalnızca biliş olarak ele alan çalışmacıların umut hakkındaki görüşlerini derlemiş ve günümüzde en çok faydalanılan umut modellerinden birini ortaya koymuştur. Bu umut

modeline göre umut bünyesinde duygusal ve bilişsel öğeleri birlikte barındırır. Snyder (2002, s.249-275) umudu; insanların amaçlarına ulaşabilmeleri için çeşitli seçenekler oluşturabilme ve bu seçenekleri uygulamaya koyabilme yeteneği olarak ifade etmiştir. Snyder'in umut modelinin üç temel ögesi vardır. Bunlar Türkçeye amaçlar, alternatif yollar düşüncesi ve eyleyici düşünce olarak çevrilebilir (Tarhan, 2012, s.31).

Umut modelinin ilk ögesi olan amaçlar, umudun bilişsel yönüne ait olup insanların arzu ve isteklerine karşılık gelmektedir. Bir birey uzak, genel veya özel amaçlara sahip olabilirler. Amaçlar için üzerinde durulması gereken noktalardan bazıları da amaçların birey için ulaşılabilir, değerli ve belli bir seviyede belirsiz olmasıdır (Snyder, 2002, s.249-275; Snyder, 2005, s.72-84). Bireyin ulaşmasının imkansız olduğu amaçlar, bireyin hevesini kırar ve harekete geçmesini engeller. Bunun tam tersine bireyin ulaşmasının neredeyse kesin olduğu, belirsiz olmayan amaçlar da benzer şekilde bireyin motivasyonunu düşürür.

Umut modelinin ikinci ögesi olan alternatif yollar düşüncesi, bireyin amaçlarına erişebilmesi için çeşitli seçenekler üretebilme yeteneğidir. Umut modelinin son ögesi olan eyleyici düşünce ise bireyin amacı doğrultusunda ürettiği alternatif yollar için harekete geçmesi, kendisinde o isteği ve motivasyonu bulmasıdır. Birey amacına erişmek için alternatif yolları, eyleyici düşünce ile devreye sokabilir ve başarılı olabileceğine inanarak karşılaştığı zorlukları aşabilir (Snyder ve diğerleri, 1991, s.570-585). Bu noktada eyleyici düşüncenin birey için güç, istek ve motivasyon kaynağı olduğu ifade edilebilir.

Snyder (1995) umut modelindeki üç ögenin birbirinin tamamlayıcısı olduğunu, biri olmadan diğerinin tek başına yeterli olamayacağını ifade etmiştir. Öyle ki yalnızca amaçlara sahip olmak, amaçlara erişmek için alternatif yollar üretilmeden veya bu yolları uygulamaya koymayı sağlayacak temel motivasyon kaynağı olan eyleyici düşünce olmadan eksiktir. Buradan hareketle; amaçların, alternatif yollar düşüncesinin ve eyleyici düşüncenin umut modelinin ayrılmaz bileşenleri olduğu ifade edilebilir.

Umut, bireyin yaşamının her evresinde olduğu gibi yaşlılık evresinde de önemli bir kavramdır. Yaşlılık, ruhsal, bedensel, sosyal ve ekonomik sorunların baş gösterdiği bir dönemdir fakat bunlar bütün yaşlı bireyler için

geçerli değildir. Bazı yaşlılar bu dönemi daha verimli ve huzurlu geçirirler. Bu noktada umut, bireylerin sağlıklı ve verimli bir yaşlılık dönemi geçirebilmeleri adına önem arz etmektedir. Tıpkı gençlikte olduğu gibi yaşlılıkta da amaçlar, alternatif yollar düşüncesi ve eyleyici düşünce öğeleri yaşlı bireyin umuda sahip olması için gerekli olan öğelerdir (Wroblewski ve Snyder, 2005, s.217-233).

Araştırmalara bakıldığında umut düzeyi yüksek insanların gelecek amaçları hakkında daha iyimser oldukları görülmektedir (Snyder, 2002, s.249-275). Umudun düzeyi yüksek bireyler umut düzeyi düşük olan bireylere göre yaşamlarının farklı dönemlerinde daha fazla amaç edinmişler ve bu amaçlara daha fazla erişmişlerdir. Umudun düzeyi yüksek olan bireyler daha zorlu amaçlar seçebilir. Çünkü onlar amaçlarına ulaşabileceklerine dair inanca sahiptirler (Snyder ve diğerleri, 1991, s.570-585). Şahin ve diğerleri (2012), umut ve yaşamda anlamın öznel iyi oluş üzerindeki etkilerini inceledikleri araştırmada, umut ile öznel iyi oluş arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Usta (2013) ise psikolojik iyi olma ve umut düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, umut ile psikolojik iyi olma düzeyleri arasında anlamlı bir pozitif ilişki bulmuştur. Hedayati ve Khazaei (2014) depresyon, yaşamda anlam ve umut arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmada, depresyon ile yaşamda anlam ve umut arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu gözlemlemişlerdir.

Çoğunlukla zihinsel ve bedensel becerilerin gücünü kaybettiği yaşlılık döneminde yaşlıların farklı problemleri de ortaya çıkar. Bu problemler sağlıkla, ekonomiyle, sevilen bir yakının kaybedilmesiyle, işten ayrılma süreçleriyle ilişkili problemlerdir. Tüm bunlar yaşlı bireylerin kaygılarını artırır, depresyona girmelerine ve psikolojik problemler yaşamalarına neden olur (Klavuz ve Klavuz, 2016, s.17-38). Tam bu noktada yaşlı bireylerin sahip olduğu umut, yaşadıkları problemlerle baş etmelerine yardımcı olabilir. Yaşlı insanlar yaşadıkları kayıplara karşı hayata umut ile tutunabilirler.

Türkiye’de yaşlı nüfus artışı, yaşlı nüfusa daha çok önem verilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden yaşlı bireylerle ilgili yapılacak çalışmaların Türkiye’nin yaşlı bireylere yönelik sosyal politikalar üretmesi noktasında faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle bu çalışmada yaşlı bireylerin umut düzeyleri ele alınmıştır. Çünkü yukarıdaki

açıklamalardan yola çıkarak umut kavramının yaşlılar için önemli bir kavram olduğu ifade edilebilir. Umut kavramının yanında çalışmaya yaşlı bireylerin “cinsiyet, aylık gelir toplamı, eğitim düzeyleri ve dindarlık düzeyleri” gibi bağımsız değişkenler de dahil edilmiştir. Umudun bu değişkenlerle ilişkisinin incelenmesiyle ve bu doğrultuda geliştirilecek önerilerle bu çalışmanın yaşlı bireyler için yararlı olacağı düşünülmüştür. Buna ek olarak alanyazında yaşlılarda umuda yönelik çalışmaların yeterli olmaması nedeniyle bu çalışmanın alanyazına katkı vereceği umulmuştur.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı Samsun ilinin Bafra ilçesinde yaşayan altmış yaş ve üstündeki bireylerde umut düzeyinin bazı demografik özelliklere (cinsiyet, aylık gelir toplamı, eğitim düzeyi ve algılanan dindarlık düzeyi) farklılaşp farklılaşmadığı incelemektir. Bu amaç için iki soruya cevap aranmıştır.

1. Yaşlı bireylerin umut düzeyleri nedir?
2. Yaşlı bireylerin umut düzeyleri bazı demografik değişkenlere göre (cinsiyet, aylık gelir toplamı, eğitim düzeyi ve algılanan dindarlık düzeyi) farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Evreni ve Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini Samsun ilinin Bafra ilçesinde yaşayan 60 yaş ve üstündeki yaşlı bireyler, çalışma grubunu 2023 yılında Samsun ilinin Bafra ilçesinde yaşayan 60 yaş ve üstündeki 132 yaşlı birey oluşturmaktadır. Katılımcılar uygun örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Yaşlı bireylerin yaş ortalaması 67,39'dur. Yaş aralığı en düşük 60 yaş ile en yüksek 89 yaşdır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları olarak Tarhan ve Bacanlı (2015, s.1-14) tarafından geliştirilen Sürekli Umut Ölçeği ve çalışmacılar tarafından geliştirilen Sosyo-Demografik Bilgi Formu yer almıştır. Bunun yanında katılımcılara Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu verilmiştir. Ölçeklerle ilgili bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

Sürekli Umut Ölçeği (SUÖ): 15 yaş ve daha büyük kişilerin sürekli umut düzeylerini ortaya koyabilmek için Snyder ve diğerleri (1991, s.570-585) tarafından geliştirilmiştir. Sürekli Umut Ölçeği toplamda 12 maddedir. Bu 12 maddenin 4 tanesi sürekli umut düzeyini ölçmeyen dolgu maddeleridir. Ölçek katılımcılara dağıtılmadan önce katılımcılara tanıtılmış ve katılımcılardan kendisini en iyi yansıtan sayıları işaretlemeleri talep edilmiştir. Ölçekte 1 (kesinlikle yanlış), 2 (çoğunlukla yanlış), 3 (oldukça yanlış), 4 (biraz yanlış), 5 (biraz doğru), 6 (oldukça doğru), 7 (çoğunlukla doğru), 8 (kesinlikle doğru) anlamına gelmektedir. Ölçekten elde edilebilecek en düşük puan 8 en yüksek puan 64'tür. Sürekli Umut Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Syder ve diğerleri (1991) tarafından gerçekleştirilmiş ve ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu ifade edilmiştir. Tarhan ve Bacanlı (2015, s.1-14) ölçeğin Türkçeye uyarlamış ve ölçeğin Cronbach alfa iç-tutarlık katsayısı 0.84, tekrar-test güvenilirlik katsayısı alternatif yollar düşüncesi için 0.78, eyleyici düşünce 0.81, toplam puanı için 0,86 elde edilmiştir. Bu çalışmadaki katılımcılardan toplanan verilerle ulaşılan toplam puan Cronbach Alfa katsayısı 0,88'dir. Bu iç tutarlık katsayısı yüksek düzeyde bir güvenilirliğe işaret etmektedir.

Sosyo-Demografik Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından oluşturulan form, yaşlı bireylerin cinsiyet, aylık gelir toplamı, eğitim düzeyi ve algılanan dindarlık düzeyini belirlemek için oluşturulmuştur.

Araştırmanın Etik Yönü: Bu araştırma öncesinde etik izin 25.11.2022 tarihinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 2022-1051 karar sayısı, 92773 sayılı dilekçe ile alınmıştır. Araştırmada yer alan katılımcılar bilgilendirilmiş ve katılımcıların onamları alınmıştır.

Verilerin Analizi

Veriler SPSS 27.00 ile analiz edilmiştir. Normal dağılım, çarpıklık ve basıklık katsayılarıyla sağlanmış ve Bağımsız Örneklem T Testi, Tek Yönlü ANOVA ve Basit Doğrusal Regresyon Analizi (Dummy değişkeni oluşturularak) teknikleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Yaşlı Bireylerin Demografik Özellikleri

Tablo 1. Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Faktör	Değişkenler	Sayı	%
Cinsiyet	Kadın	72	54.5
	Erkek	60	45.5
Aylık Gelir	0 – 5500 TL	82	62.1
	5500 TL +	50	37.9
Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	20	15.2
	İlkokul	62	47
	Ortaokul	21	15.9
	Lise	16	12.1
	Üniversite	13	9.8
Dindarlık	Az	20	15.2
	Orta	51	38.6
	Çok	61	46.2

Tablo 1'e göre çalışma grubu 72'si kadın (%54.5), 60'ı erkek (%45.5) olmak üzere toplam 132 yaşlı bireyden meydana gelmektedir. Katılımcıların aylık gelir toplamı incelendiğinde aylık toplam geliri 5500 TL'ye kadar olanların sayısının 82 (%62.1), aylık toplam geliri 5500 TL'den fazla olanlarının sayısının 50 (%37.9) olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde okuryazar olmayanların sayısının 20 (%15.2), ilkokul mezunu olanların sayısının 62 (%47), ortaokul mezunu olanların sayısının 21 (%15.9), lise mezunu olanların sayısının 16 (%12.1), üniversite mezunu olanların sayısının 13 (%9.8) olduğu görülmektedir. Katılımcıların dindarlık düzeyleri incelendiğinde kendini az dindar olarak algılayanların sayısının 20 (%15.2), orta düzeyde dindar olarak algılayanların sayısının 51 (%38.6), çok dindar olarak algılayanların sayısının 61 (%46.2) olduğu görülmektedir.

Yaşlı Bireylerin Umut Düzeyleri

Tablo 2. Yaşlı Bireylerin Umuduna Dair Sonuçlar

Değişken	Sayı(n)	En küçük	En büyük	Ortalama	Standart Sapma
Sürekli Umut Ölçeği	132	30	62	50.31	.7.54

Tablo 2 incelendiğinde 132 katılımcı yaşlı bireyin umut puan ortalamasının $\bar{x} = 50.31$ olduğu görülmektedir.

Umudun Çeşitli Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

İki gruptan oluşan değişkenlerde Bağımsız Örneklem t-testi ile analiz yapılmıştır.

Tablo 3. Demografik Değişkenlere İlişkin Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları

Cinsiyet	Ortalama	Standart Sapma	f	p
Kadın	50.23	7.89	.817	.368
Erkek	50.41	7.17		
Aylık Gelir				
0 – 5500 TL	50.14	7.59	.313	.577
5500 TL +	50.60	7.54		

Tablo 3 incelendiğinde Bağımsız Örneklem t-testi, yaşlı bireylerin umut düzeyleri arasında cinsiyete ve aylık gelir düzeyine göre farklılık görülmemektedir.

Üç ve daha fazla gruptan oluşan değişkenlerde Tek Yönlü ANOVA Testi ile analiz yapılmıştır.

Tablo 4. Demografik Değişkenlere İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Eğitim Düzeyi	Ortalama	Standart Sapma	f	P
Okuryazar değil	50.25	8.40	1.237	.299
İlkokul	51.12	6.85		
Ortaokul	47.95	8.75		
Lise	48.50	8.67		
Üniversite	52.61	5.14		
Dindarlık				
Az	39.70	7.05	53.724	.001
Orta	49.41	5.46		
Çok	54.55	5.21		

Tablo 4 incelendiğinde yapılan Tek Tönlü ANOVA Testi sonuçlarına göre yaşlı bireylerin umut düzeyleri arasında eğitim düzeyine göre bir farklılık görülmemektedir. Yaşlı bireylerin umut düzeyleri arasındaki tek farklılık yalnızca algılanan dindarlık düzeyinde görülmektedir (f: 1.237, p: .299, α : .05).

Algılanan Dindarlığa Göre Basit Doğrusal Regresyon Sonuçları

Yaşlı bireylerin dindarlık düzeyinin umut düzeyini açıklama oranı ve umut ile ilişkisini belirlemek amacıyla regresyon uygulanmıştır. Analiz sonuçları aşağıda yer alan Tablo 5'te açıklanmıştır.

Tablo 5. Dindarlık Düzeyine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	r(korelasyon)	Beta	t	P
Dindarlık	.674			
Az		-.463	-6.551	.001
Çok		.341	4.826	.001

Dindarlık düzeyi ± 5.61 puan hata payıyla umut düzeyinin %45'ini açıklamaktadır ($R^2=.454$, $e=5.61$). Dindarlık düzeyi ve umut düzeyi için manidar pozitif ve orta seviyede ilişki bulunmuştur ($r=.674$, $p=.001$). Yaşlı bireylerin dindarlık düzeyleri arttıkça umut düzeyleri artmaktadır. Algılanan dindarlık seviyesi

orta olanlar kriter belirlenerek Dummy değişken yapılmış ve algılanan dindarlık seviyesi az olanlar ile çok olanlar modele eklenmiştir. Basit doğrusal regresyon sonucuna göre yaşlı bireylerde dindarlık düzeyinin az ya da çok olmasının umut üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı yaşlı bireylerde umut düzeyinin bazı demografik özelliklere göre (cinsiyet, aylık gelir toplamı, eğitim düzeyi ve algılanan dindarlık düzeyi) farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir. Yaşlı bireylerin umut düzeylerinin cinsiyete, aylık gelir düzeyine ve eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiş ve farklılık görülmemiştir. Bunun yanı sıra yaşlı bireylerin umut düzeylerinin algılanan dindarlık düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiş ve tek farklılık algılanan dindarlık düzeyinde görülmüştür. Bu çalışmada yaşlı bireylerin umut düzeylerinde cinsiyete göre bir farklılık görülmediği sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında yaşlı bireylerin umut düzeylerini cinsiyete göre inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır fakat çeşitli yaş gruplarında umut düzeyinin cinsiyete göre incelendiği çalışmalar bulunmaktadır (Kardaş, Çam, Eşkisü ve Gelibolu, 2019; Snyder ve diğerleri, 1991; Valle, Huebher ve Suldo, 2006). Bunlar içerisinde tıpkı bu çalışmada olduğu gibi umut ve cinsiyet arasında ilişkinin olmadığını, umudun cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koyan çalışmalar olduğu gibi, bu çalışmanın aksine umudun cinsiyete göre farklılaştığını ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin Snyder ve diğerleri (1991, s.570-585), Sürekli Umud Ölçeği'ni geliştirme aşamasında umudun cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymuşlardır. Valle, Huebher ve Suldo (2006, s.393-406) ise ortaokul ve lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmada; Kardaş, Çam, Eşkisü ve Gelibolu (2019, s.81-100) ise üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada umudun cinsiyete göre farklılaşmadığını belirtmişlerdir. Bu çalışmaların dışında umudun cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koyan farklı çalışmalar da mevcuttur (Kabakçı ve Totan, 2013, s.40-61; Vahapoğlu, 2013; Kepenek, 2021). Hendricks-Ferguson (2006, s.189-193) kanser hastası olan çocuklarla yaptığı çalışmasında; Chang (2003, s.121-143) ise yetişkin bireylerle yaptığı

çalışmasında umudun cinsiyete göre farklılaştığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Shorey, Snyder, Yang ve Lewin (2003, s.685-715) de umudun cinsiyete göre farklılaştığını ortaya koymuşlardır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre yaşlı bireylerin umut düzeylerinde aylık gelir düzeyine göre bir farklılık görülmemektedir. Alanyazında yaşlı bireylerin umut düzeylerini aylık gelir düzeyine göre inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmaya dahil edilen katılımcılar emeklilik yaşı gelmiş ya da emekli olmuş katılımcılardır. Emeklilik, yaşlı bireylerin hayatlarındaki önemli bir eşiktir. Çünkü emeklilikle veya emeklilik yaşına gelmekle birlikte yaşlı bireyler aktif çalışma hayatından uzaklaşmakta ve böylelikle yaşlı bireylerin gelirleri arasındaki farklılıkları önemli ölçüde azalmaktadır. Yaşlı bireylerin umut düzeylerinin aylık gelir düzeyine göre farklılık göstermemesinde katılımcıların gelir düzeyleri arasında çok büyük farklılıkların olmaması önemli bir etken olabilir.

Yine araştırmadan elde edilen sonuçlara göre yaşlı bireylerin umut düzeylerinde eğitim düzeyine göre bir farklılık görülmemektedir. Alanyazında yaşlı bireylerin umut düzeylerini eğitim düzeyine göre inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmaya dahil edilen katılımcıların umut düzeylerinin eğitim düzeylerine göre farklılık göstermemesinde eğitim dışındaki farklı faktörlerin etkisi neden olabilir. Sağlık, gelir, başarı ve sosyal statü gibi umudu etkileyen birçok faktör bulunmaktadır.

Araştırmadan elde edilen sonuca göre yaşlı bireylerin umut düzeylerinde yalnızca dindarlık düzeyine göre bir farklılık görülmüştür. Alanyazında yaşlı bireylerin umut düzeylerini dindarlık düzeyine göre inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. İnsanların yaşlandıkça dine daha çok yöneldiğini ortaya koyan çeşitli çalışmalar mevcuttur (Sarı; 2017, s.257-264; Yörük, 2019). Örneğin Özdoğan'a (2022) göre yaşlılık dönemi bireyin kendisini ölüme en yakın hissettiği zaman olduğu için yaşlı bireyler önceki yaşam dönemlerine göre dine daha çok yönelmektedirler. Bu araştırma sonucuna göre de yaşlı bireylerin dindarlık düzeyleri arttıkça umut düzeyleri de artmaktadır. Folkman'a (2010, s.901-908) göre birçok bireyin sahip olduğu umut, kaynağını dinden almaktadır ve bu noktada umut ile inanç birbirleriyle ilişkilidir. Bunun

bir sonucu olarak da farklı dindarlık düzeyine sahip bireylerin farklı umut düzeyine sahip olması da beklenebilir.

Yaşlılık dönemi bireylerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve çevresel değişiklikleri yoğun biçimde yaşadığı, bunun yanında aktif bir iş yaşamına sahip olmanın azaldığı bir dönemdir (Özer Baş, 2020, s.158) ve her yaşam dönemi gibi önem arz eden bir zaman dilimidir. Giderek artan yaşlı nüfus ile birlikte yaşlılara yönelik bilimsel araştırmalar ve sosyal politika uygulamaları günümüzde daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Umut, yaşlılık alanındaki önemli kavramlardan biridir ve yaşlılık döneminin daha sağlıklı ve üretken geçirilmesi için yaşlı bireylere olumlu yönde etki etmektedir (Bilgili, 2021). Bu çalışmada 60 yaş ve üstündeki bireylerde umudun çeşitli demografik değişkenlere göre değişip değişmediğini inceledik ve bu konuda daha önce çalışılmamış değişkenleri de ele alarak alanyazına katkıda bulunmayı amaçladık. Bu araştırmada yaşlı bireylerin umut düzeylerinde yalnızca dindarlık düzeyine göre bir farklılık görüldüğü için yaşlı bireylerde dindarlık üzerinde daha çok araştırma yapılabilir. Bu çalışmanın sınırlılıklarından birisi yaşlı bireylerin dindarlık düzeyleri belirlenirken algılanan dindarlık düzeyine göre bir sınıflandırma yapılmış olmasıdır. Daha farklı bir sınıflandırma ile araştırmalar yapılabilir, yaşlılara yönelik dindarlık ölçekleri geliştirilebilir. Bunun yanında dindarlık düzeyinin umut düzeyi için farklılık oluşturmasından hareketle, yaşlı bireylerin din ve inanç hakkında daha kolay ve daha fazla bilgiye ulaşmaları ilgili kurumların ortak çalışmasıyla sağlanabilir. İnsanlar belirli yaşlardan itibaren gelişen teknolojiye uyum sağlamakta güçlük yaşamaktadırlar. Bu noktada yaşlı bireyler için teknoloji okuryazarlığı eğitimleri verilmesi, yaşlı buluşma merkezlerinin oluşturulması yaşlı bireylerin bilgiye erişmelerini ve yaşamlarını bu yeni kazanımlarla düzenlemelerini kolaylaştırabilir. Theurer ve Wister'a (2010, s.178) göre, yaşlı bireylerin daha sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için gönüllü çalışmalara yer verilebilir. Yaşlı bireylere yönelik sosyal politikalar ve araştırmalarla desteklenecek gönüllülük çalışmaları yaşlı bireylerin iyi oluş düzeylerini artırmalarına yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- Akbayrak, E., ve Aysan, Ü. (2022). Yaşlı Perspektifiyle Yerinde ve Başarılı Yaşlanma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(55), 399-427.
- Akdoğan, D. A. (2021). Yaşlılara Yönelik Sosyal Harcamalar: Türkiye ve AB Karşılaştırması. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(4), s.335-361.
- Atik, G. ve Kemer, G. (2009). Psychometric properties of children's hope scale: validity and reliability study. *Elementary Education Online*, 8(2), 379-390.
- Beşe Canpolat, Ş., ve Taştı, E. (2022). Türkiye'de Aktif Yaşlanma Endeksinde 2008-2020 Döneminde Yaşanan Değişim: Avrupa Birliği Ülkeleri İle Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(56), 443-499.
- Bilgili, N. A. İ. L. E. (2021). Yaşlı bireylerde yaşam kalitesi ve umut. *Türkiye Klinikleri Public Health Nursing-Special Topics*, 7(1), 12-17.
- Chang, E. C. (2003). A Critical Appraisal and Extension of Hope Theory in Middle-Aged Men and Women :Is It Important to Distinguish Agency and Pathway Components?. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22(2): 121-143.
- Çuhadar, G., S., 2019. *Türkiye'de Demografik Dönüşüm ve Aktif Yaşlanma İlişkisi: Kocaeli Örneği*. Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Folkman, S. (2010). Stres, coping and hope. *Psycho-Oncology* 19, 901-908.
- Freitas, M.C., Queiroz, T.A. and Vieira de Sousa, A.C. (2010). "The meaning of old age and the aging experience of in the elderly". *Rev Esc Enferm USP*, 44(2), 403-408.
- Hedayati, M. M., and Khazaei, M. M. (2013). An investigation of the relationship between depression, meaning in life and adult hope. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 114(2014), 598-601.
- Hendricks-Ferguson, V. (2006). Relationships of Age and Gender to Hope and Spiritual Well-Being Among Adolescents With Cancer. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, 23, 189-193.
- İmamoğlu, V. (2015). İleri Yaşlardaki Türklerin Yaşam Çevreleri ve Daha İyi Bir Yaşam için Öneriler. *Journal of the Faculty of Architecture*, 32(1), 105-119.
- Kabakçı, Ö. F. ve Totan, T. (2013). Effects of Social and Emotional Learning Skills on Life Satisfaction and Hope. *Journal of Theoretical Educational Science/Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 6(1), 40-61.
- Kardaş, F., Çam, Z., Eşkisü, M. ve Gelibolu, S. (2019). Gratitude, Hope, Optimism And Life Satisfaction As Predictors of Psychological Well-Being. *Eurasian Journal of Educational Research* 19(82), 81-100.

- Kavurmacı, A., ve Gündüz, H. İ. (2023). Yaşlanmanın Aile Yardımı Harcamalarına Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23(58), 11-43.
- Kevenek, S.N. (2021). *Genç Yetişkinlerde Umut ve Sosyal Sermaye Kavramlarının Psikolojik İyi Oluş ile İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Klavuz, M. A., ve Klavuz, E. (2016). Yaşlanma Döneminde Kayıplarla Başa Çıkma Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Önemi. A. Ayten, M. Koç, ve N. Tınaz İçinde, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*: 17-38.
- Özdoğan, M.A. (2022). *Yaşlılık, Sosyal Medya ve Din*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Özer Baş, G. (2020). Yaşlı Bireylerin Konut Erişimine Yönelik Beklentileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, "Erişebilirlik" Özel Sayısı Cilt 1, 145-164.
- Özmete, E., ve Dinç, B. (2020). Yaşlıların Göç ve Yerinde Yaşlanma Bağlamında Kentsel Dönüşüm ile İlgili Değerlendirmeleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(46), 197-234.
- Pak, M. (2020). Yaşlılarla Sosyal Hizmetlerde Yeni Paradigma: Yaşlıları Güçlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(47), 355-382. DOI: 10.21560/spcd.vi.535708
- Sarı, M. (2017). "The Impacts of The Age Factor On Religiosity". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2): 257-264.
- Shorey, H. S., Snyder, C. R., Yang, X. and Lewin, M. R. (2003). The Role of Hope as a Mediator in Recollected Parenting, Adult Attachment and Mental Health. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22, 685-715.
- Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological inquiry*, 13(4), 249-275.
- Snyder, C. R. (2005). Teaching: The lessons of hope. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24 (1), 72-84.
- Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., Yoshinobu, L., Gibb, J., Langelle, C. and Harney, P. (1991). The will and ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60 (4), 570-585.
- Şahin, M., Aydın, B., Sarı, S. V., Sezen, K., ve Havva, P. (2012). Öznel iyi oluşu açıklamada umut ve yaşamda anlamın rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 827-836.
- Şentürk, Ü., (2020). Yaşlılık Sosyolojisi- Yaşlılığın Toplumsal Yürüngeleri. Dora Yayıncılık: Bursa.
- Tarhan, S. (2012). *Umudun özyeterlik, algılanan sosyal destek ve kişilik özelliklerinden yordanması*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Tarhan, S., ve Bacanlı, H. (2015). Sürekli Umud Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness and Well-Being*, 3(1), 1-14.
- Theurer, K., and Wister, A. (2010). Altruistic behaviour and social capital as predictors of well-being among older Canadians. *Ageing and Sociology*, 30(1), 157-181.
- TUİK (2023). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni <http://www.tuik.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 12/12/2024)
- Usta, F. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma ve umut düzeyleri arasındaki ilişki*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Vahapoğlu, Z. (2013). *Önlisans Öğrencilerinin Umud Düzeyleri Ve Başarı Yönelimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı, Sakarya.
- Valle, M. F., Huebner, E. S. and Suldo, S. M. (2006). An Analysis of Hope as a Psychological Strength. *Journal of School Psychology*, 44, 393-406.
- World Health Organization. (2015). *World Report on Ageing and Health*. Luxembourg.
- Wroblewski, K. K. and Snyder, C. R. (2005). Hopeful thinking in older adults: Back to the future. *Experimental Aging Research*, 31, 217-233.
- Yörük, A. (2019). *Yaşlıların Dini ve Sosyal Yaşantıları Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Karaman Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.